

smrti koje nas ispunjava svojom velikom tajnom, istiskuje nas postepeno iz sebe, neosetno, da bi, jednom, ostala jedina mogućnost, jedino ishodište. Nastasijević je odbacio sve ono što mu se, u jednom trenutku čiste ozarenosti duha, moglo učiniti suvišnim, te se, ako se metaforično izrazimo, može reći da je živeo na samom vrhu igle, toliko mu je prostora bilo potrebno, uspevaajući da i sam ponor i smrt sažme do jedne reči, do jednog sudbinskog znaka. Otuda i hermetizam u poeziji Momčila Nastasijevića, jer nikada se nije otvarao potpuno, izbegavajući *jadnu jasnotu*, uvek istovetan samome sebi, a opet različit i neponovljiv, znajući da lepota i čar umetnosti i jeste u tome da ne bude potpuno jasna, kao što ni život ni smrt nisu potpuno jasni, ali su, kakvo bi rekao Rilke, „i jedno i drugo veliko i divno“, nepojamno, ali razložno.

Naš pesnik je često, u svom fanatizmu, ne zaustavivši se na vreme u svom traganju, ne našavši pravu meru, onaj trenutak bolne istovetnosti između sna i jave, trenutak prožimanja života i smrti, išao u krajnost, bivao mutan, zagonetan i dvosmislen, a sve iz beskrajnje čežnje da se približi svom velikom snu o savršenstvu, o uzvišenom božanskom skladu i apsolutnoj poeziji. Tako melodija njegove pesme postaje deo našeg sećanja na prvobitni zavičaj, iz kojeg smo rođenjem zauvek izgnani, bez nade na povratak; ona je, takođe, nataloženo iskustvo, duboko negde, u nama, prisutno, kao neprolazno detinjstvo ili večno devičanstvo, ona produžava naše trajanje i izvan nas, van okvira bića, sažimajući u sebi sve naše slutnje, i naš san o sreći, i našu ljubav prema čoveku. Jer, veli Rilke, „i voleti je dobro: jer ljubav je teška. Voleti kao čovek čoveka: to je možda najteže što nam je zadato, ono krajnje, poslednje iskušavanje i ispit, rad za koji je svako drugo delanje samo priprema“.

Nastasijević se vraćao slovenskim i starosrpskim izvorima, najvrednijem delu guste i žive narodne sintakse, a to je opet njegova velika čežnja za povratkom, za samopotvrđivanjem u svom korenu, za prepoznavanjem u preegzistenciji. Koristio je, sem toga, različita izražajna sredstva; rukovoden pokretima svoga duha, unutrašnjim treperenjem, obilno je upotrebljavao inverziju, naprežuci jezički oblik do punog značenja (neprohod, nepogib, nebožan, nedit, neput, neprebol, nehod, netrag), deminutive, istovetne blagom treperenju sunčevih znakova, il treperenju senki preko duše (leptirak, suzica, travica, devica, alčica, sobica, stručak, ljubica, strelica), starinske augmentative, kao druga krajnost iskustvenog doživljaja sveta, dakako i osećanja sveta (sivina, tmolina, oporina, krotina, nestrulina), enklitiku, eliptično izražavanje, osobene neologizme, spreg dveju reči koji proširuje osnovno značenje, obogaćuje smisao, daje epsku širinu i naboj (stamen-stablo, biser-žeč, plamen-oplodjenje, zelen-breg, čelik-vek, neprebol-dubine, nevid-ruho, iskon-more) i mnoge druge forme, izostavljajući često glagolski oblik. Nastasijevićovo često oslanjanje na prijemčivu i opojnu gipkost ženske lirske narodne pesme, čiju osnovu čini takođe maternja melodija, samo još više naglašava pesnikovu čežnju za preegzistencijom.

Osnovni napor Nastasijevićev se sastojao u tome „da reč i melos budu jedno i nedeljivo (što, u stvari, i jesu)“. Po njemu, „poetski izraz tek je potpun kad se opeva u stepenu svoje melodičnosti“, iz čega se, dalje, može izvesti zaključak da je „ton... kojim se što saopšti bitniji... od reči“. Nastasijević se zalagao za sintezu tona i reči, mada ta sinteza, u samoj prirodi poezije, postoji sama po sebi, jer reč nije reč ukoliko se ne posmatra integralno, sa svojim odgovarajućim tonom; u protivnom, ona predstavlja samo šematski, grafički prikaz određenog skupa samoglasnika i suglasnika, glasova različitih po svojoj zvučnosti, koji, pak, nešto označavaju, jesu znak jedne suštine, ili predmeta, ona, kako kaže Nastasijević, „samo materijalizuje, samo pojmovno ocrtava, oiviči u svesti već dostrujali treptaj“.

Jer, u početku beše reč, te ako reč i ton posmatramo istovremeno, ali odvojeno, kao dve završene datosti, naravno ne apsolutno završene, samo prividno, kao dve, dakle, završene datosti koje se nikada i ne mogu završiti, videćemo da je ton, po poretku, dakle, posmatrano istorijski, primarniji, tačnije rečeno, stariji od reči kojoj služi, od reči koja je proizvod evolucije ljudskog govora, po svemu jedno savršenije sredstvo ljudskog izražavanja i međusobnog opštenja. Nastasijević je svakako imao pravo kad je govorio o važnosti primitivne narodne popevke, u kojoj je melodija pre svega i ponad svega, superiorna i isključiva, dok je reč podređena, što je nazumljivo kad se ima u vidu istorijska projekcija evolucije ljudskog govora. Posmatrano van tog vremenskog sadržaja, i ne samo van njega, reč je iznad svega, i opet pre svega, na početku i na kraju, ona je misao i suština bića, izraz same sebe, um govora, osnovni princip. Tako i poezija, koja je, kako kaže Isidora Sekulić, „cilj svakoga jezika“, jeste jedna izuzetna umetnost, ponad nauke, muzike i slikarstva, ponad, dakako, i svih ostalih grana umetnosti, ona je, u stvari, sinteza svih umetnosti. Poezija poseduje sva svojstva drugih umetnosti, pre svega etimološko značenje, kao složeni izraz ljudskog duha; zatim, auditivno svojstvo (melodičnost, ritam, muzika, ton); vizuelno, jer je pesma i slika, ima svoju grafičku, likovnu vrednost kad se predstavi na hartiji, a da ne govorimo o pesničkim slikama unutar samog značenja, unutar strukture same poezije. Tako reč, po svojoj strukturi, kao, dakle, svojevrsan fenomen, jeste i ponad zvuka, i ponad boje ili linije, jer sve to objedinjuje u sebi, jeste i muzika i slikarstvo istovremeno, i, što je najbitnije, ona je i više od toga, naš ostvareni život koji nešto jeste, koji nešto znači, život i smrt u jednom krugu, konačno delo i konačnost sveta u Jednom.

Po Nastasijeviću, svaki izraz sadrži u sebi svoju melodiju, i sav napor je u tome da se ta melodija obelodani iz reči, a do toga će doći ukoliko se melodijska linija *ne poklapa sa linijom naglasaka reči*, što nije slučaj sa primitivnim popevkama i narodnim napjevima, koji su savršen primer za liniju istovetnosti melosa i reči, za istovetni tok dve pojavnosti. Reč je, dakle, o nerazlučivoj celini melosa i reči, da su potekli jedno kroz drugo, iz istovetnog duha. „Nije, dakle, bez osnova tvrditi“, veli Nastasijević, „da je narodna melodija u stvari tonski, ali kroz jezik nastali i njime modifikovani izraz duha“.

Pesnik bi da se vrati svom korenu, maternjoj melodiji koja je od njega ipak nerazdvojna i nedeljiva kao vazduh koji diše, voda koju pije, misao koju misli; ona je sažeto iskustvo naciona, njegovih poraza i uzleta; ona je ostvareni san, probudeni plamen koji nas prožima, i van nje sve je samo laž i privid, prazan okvir bez slike, šuplja senka.

Onde gde je postignuta savršena sinteza između pesnikovih unutrašnjih duhovnih poriva, maternje melodije i tradicije sa modernim osećanjem sveta i života, nastala su najbolja Nastasijevićeva dela. No, kao što pesnik nije svestan svoje maternje melodije, jer je ona u samoj suštini njegovog bića i nadahnuća, tako pesnik nije svestan ni svoga dela, on ipak ne shvata šta je to što radi. U jednom trenutku rezignacije ili, možda, ozlojednosti na sve što ga je raspinjalo u časovima velike osame, osetivši onu užasnu prazninu u sebi, pesnik će zavapiti: „Ni reč, ni stih, ni zvuk / tugu moju ne kaza“. Ne, to nije poraz, još manje nemoć, niti je to, pak, prizivanje nečega drugog! Nije to ni prevlast ili prevaga života nad umetnošću, već samo čovekova svest o većnom dvojtstvu u svetu, o tragičnosti bića i egzistencije. Ko koga lovi i ko je kome plen — zar to nije sasvim svedjedno?

Momčilo Nastasijević, taj, kako ga Vina-ver zove „svetac srpskoga jezika i srpskoga književnoga izraza“, vaspostavlja Vrhunski Sklad, stvorivši poeziju koja je istovremeno i „polet ka nebesima i pad ka paklu slutnje“.

petar cvetković

INDIJANSKI PLES

Trebalo bi
nad svakim stihom
kao indijanac
zaigrati

ništa ne govoreći
ništa ne pevajući
ništa ne osećajući
bez neverice i bez senke svoje

zaigrati samo
zaigrati

kao indijanac
nad svakim stihom
u toj praznini
zaigrati.

A kad se završi ples,
i kad dim prema oblacima pođe,
otići i sâm
na drugo mesto — gde se sada
tamo pobeći može.

BUNAR

Svako bi trebalo da ima svoj bunar.
Jedan bunar u zemlji ili pesku,
dubok ili sa vodom do pojasa.

Bunar, u kome bi posle buđenja
mogao, naginjući se oprezno
-svako u svom-
da ogleda svoje lice,
smešak, izraz tuge, sažaljenja,
pa čak i svoje glasne žice
(tanak ili dubok glas) —
i pronađe ono što mu treba toga dana,
ili prosto — stoji!

Jedan takav bunar svako bi trebalo da ima,
bunar sa hladnom i pitkom vodom,
zarastao u korov, zvonak i sa
klizavim kamenjem u koncentričnom zidu.
Jedan bunar koji će i sam oronuti
i srušiti se kada bude trebalo,
... ali pre nego što neko drugi dode,
i pre nego što uopšte neko drugi pomisli
da tu proveriti svoj glas
ili, možda, nešto na svom licu!

LOV

Juče sam u šumi lovio veverice.
Danas samo pčice —
na jezeru.

Kako brzo, na pucanj,
sklope krila,
i padaju dole
sa kljunom naniže ...

O, i jednog starog sokola sam ulovio!

Kada se vratim, prepariraću ga.
Jednog starog sokola koji je nekad
i sam u ovakav lov išao ...

Ipak, znajući od pre
njegova lukavstva iz lova,
ne znam da li
sa njim treba to činiti?

Jer, može on, može samo da se pretvara,
pa da jedne noći,
sa kožom i slamom samo ustane,
i sve nas, i sve nas,
tako
nekuda odnese!